

Joan Triadú (Ribes de Freser, Ripollès, 1921), un dels personatges més importants de la represa cívica i cultural catalana durant el franquisme, es va morir el dia 30 de setembre, a Barcelona. Havia publicat les seves memòries feia dos anys. En va parlar en una entrevista a EL TEMPS, que reproduïm a les pàgines 77-79.

La revista clandestina *Ariel* i la lluita clandestina. L'ensenyament del català. El concurs de Cantonigrós i les Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra. Pere Calders i Mercè Rodoreda. Baltasar Porcel. La Institució Cultural del CIC i l'Escola Thau. Òmnium Cultural. *Avui* i *Serra d'Or*. Les antologies de contistes i de poetes.

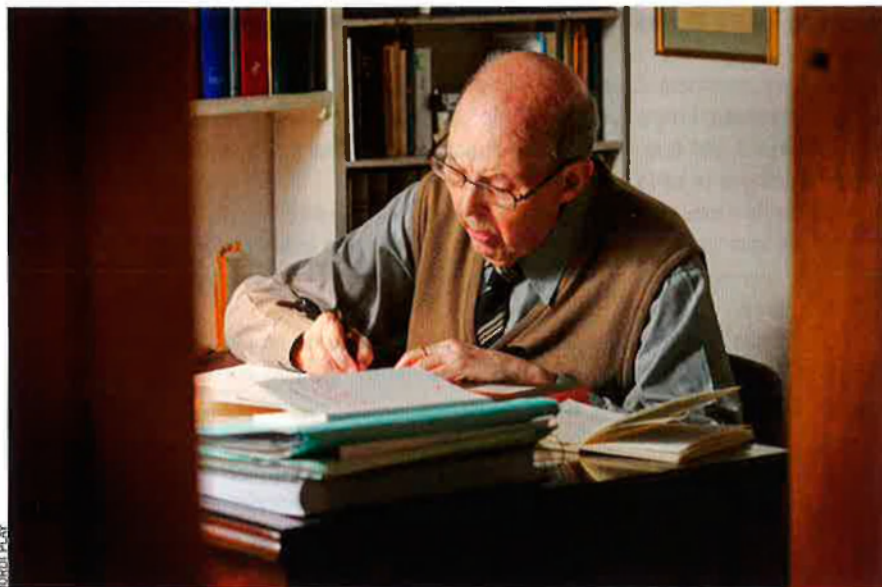
Aquests importants, bàsics, imprescindibles, capítols de la història cívica i cultural de Catalunya, tenen un nom destacat al darrere, determinant en molts casos: Joan Triadú (Ribes de Freser, Ripollès, 1921 - Barcelona, 2010), pedagog, escriptor, traductor, assagista, crític literari i agitador cultural.

Cal dir que, a més dels seus llibres de crítica i d'assaig i de les traduccions, entre més obres, dels *Sonets* de Shakespeare, és autor d'un dels llibres més corprenedors de la vida a la guerra civil i de l'arribada de la postguerra franquista a Catalunya: *Dies de memòria: 1938-1940: diari d'un mestre adolescent* (Proa, 2001).

Va referir-se a totes aquestes activitats al llibre *Memòries d'un segle d'or* (Proa, 2008), del qual hem extret unes notes que ajuden a perfilar la personalitat del personatge i a copsar la importància de les seves relacions i activitats, durant un període llarg de temps, tot el franquisme.

Construir. "La meva passió és construir." Així començava la carta que el 26 d'agost del 1955 escrivia a la que volia que fos la seva dona, Pilar Vila-Abadal i Vilaplana, a la carta de sol·licitud de prometatge. "L'única cosa que no he estat capaç de fer, entre les que he intentat, és una família. He pensat i crec que tu m'hi podries ajudar."

Exili. A Thau va reunir tota l'escola, per civisme, contra els afusellaments de la darrerria del franquisme. Va rebre ame-

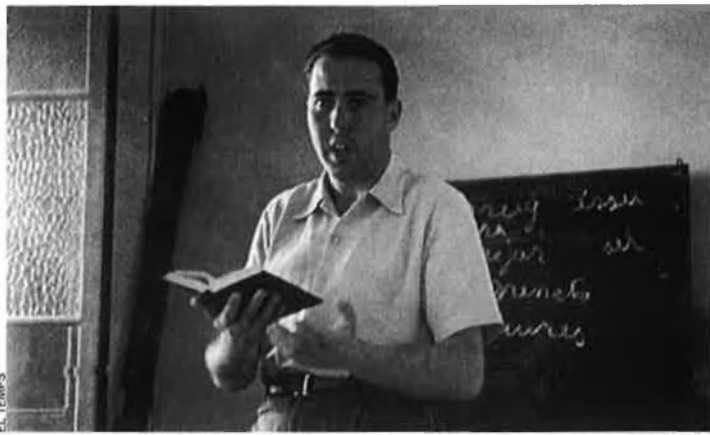

La passió de construir

naces, contra ell, i contra els seus fills. Van traslladar-se a Andorra. Els fills van tornar aviat, però a ell li indicaren que s'esperés, tot i mort Franco.

Baltasar Porcel. El va acollir a casa seva, quan l'any 1960 va decidir d'anar a viure a Barcelona. Quan desembarqués, només havia d'agafar el metro i baixar a l'estació de Fontana. A casa, aleshores, la família Triadú tenia dos pisos, de costat, que es comunicaven, sempre de cara a les classes de català. En un hi havia una cambra, molt poc moblada, però hi van posar un llit plegable, una taula gran, unes cadires i alguna cosa més, i "el noi" va instal·lar-s'hi. L'Ermengol Passola li va proporcionar una feina a Mobles Maldà. A poc a poc, va haver-hi confiança, i en Porcel va descobrir el catalanisme.

Salvador Espriu. Quan Palau i Fabre obtingué una beca per anar-se'n a París, al final de 1945, li va fer un encàrrec: acabar la impressió clandestina de cent exemplars d'un llibre de poesia de Salvador Espriu titulat *Cementiri de Sinera*. Cada setmana li portava diverses vegades a Espriu una o dues pàgines impreses del seu llibret, que s'imprimia als vespres, quan ja no hi havia treballadors, a la Impremta Gràfica Catalana, situada al carrer del doctor Dou, molt a prop del carrer del Carme. Generalment a peu, anava a casa d'Espriu, al capdamunt del passeig de Gràcia, i pujava al pis de l'escriptor. Un cop hi era, amb una minyona, després de diversos passadissos i de passar unes quantes cortines gruixudes, s'arribava a un despatx final encarat al passeig de Gràcia, on s'estava el poeta. Molt amable, amb un somriure que sempre li sem-

1 Un jove Triadú fa classe de català d'estiu a Cantonigròs. **2** El grup d'*Ariel*. A l'esquerra de Triadú, Jordi Sarsanedas. Drets, Alexandre Cirici, Rosa Leveroni, Josep Romeu, Frederic-Pau Verrié i Joan Perucho. **3** Inauguració del monument a La plaça del Diamant, a Gràcia, l'any 1980. Joan Triadú apareix darrere de Mercè Rodoreda. **4** Joan Oliver fa broma amb el jurat del premi Sant Jordi 1989: Domènec Guansé, Joan Fuster i Josep M. Castellet.

blava forçat, el rebia i es mirava allò que portava a la carpeta. Espriu seguia tot el text meticulosament, com era propi del seu caràcter i del seu fer.

Josep M. Batista i Roca. El va visitar a Londres, de viatge de nuvis, el 1956. L'home il·lustre que havia portat a casa nostra l'escoltisme, la versió anglesa de l'educació militar, cívica i coratjosa, era un home profundament decebut. La seva preocupació principal era la iniciativa de Franco, que s'havia quedat amb el fill de Joan de Borbó des que era un nen de deu anys —i aleshores ja en tenia divuit— amb la idea d'instaurar la monarquia. Li va demanar que fes córrer aquest temor i que contribuïssin a evitar que els nous caps de brot de l'oposició catalana perdessin el temps, i, més endavant, bous i esquelles, renunciant a la República Catalana proclamada per Macià.

Ventura Gassol. El va veure el 1932, quan tenia onze anys, a la Generalitat,

una jornada de portes obertes. El va veure com una continuació o complement de Macià. Va adonar-se que era Gassol qui havia de substituir-lo. Hauria estat un president de la Generalitat que hauria tingut al darrere tot el catalanisme i, sobretot, el catalanisme radical i de debò, i que hauria posat un cap de govern, un conseller en cap, que hauria governat.

La Model. A l'homenatge al doctor Rubió del 1967, muntat pel Sindicat Democràtic d'Estudiants, va ser a la taula d'oradors i tots van anar a petar a la Model. Hi van passar molt bones estones. Sobretot, van avorrir les croquetes, perquè n'arribaven de tot arreu. Van ser-hi dos dies. La pitjor conseqüència de l'entrada a la Model va ser la retirada del passaport, tot i que el processament acabés en no-res. La retirada del passaport va ser un inconvenient greu, perquè acostumava a assistir als Jocs Florals a l'exili. Quan es van celebrar, l'any següent, a Zuric, hi va anar la Pilar i va llegir-hi el seu discurs de president.

Fulls clandestins. Va escriure i imprimir uns fulls volants en anglès amb contingut demòcrata, antifranquista i catalanista que es van llançar sobre els *marines* nord-americans al Liceu des del galliner. Fou detingut. Els germans Creix el van anar a buscar a casa, i, de passada, es van endur Jordi Sarsanedas, que hi era de visita. A Via Laietana va tenir la pensada de fer-los observar per què allò no era anglès, que era americà, i aquesta llengua no l'havia pas estudiada. Va dir-los que mai un anglès escriuria d'aquella manera, que havia de ser obra d'algú que conegués bé aquesta altra forma d'idioma. S'ho van empassar.

Classes de català. En van fer a casa seva, poc després de casat. Les classes eren tres dies la setmana, de 8 a 9 del vespre, durant un mes. Classes de formació de professors de català i de literatura catalana. Quinze alumnes, la majoria homes. La Pilar cobrava la inscripció.

Artur Bladé, premiat a les Festes Pompeu Fabra, celebrades a Tortosa el 1973. A la dreta de Triadú, Alfred Badia.

Congrés clandestí. Va presidir la comissió organitzadora del primer congrés clandestí de cultura catalana, l'any 1961. El manifest el van signar tots els caps de brot a Catalunya, les Illes i el País Valencià. La primera reunió per àrea es va celebrar un diumenge al matí als Escolapis de Sant Antoni. Octavi Fullat va facilitar el local. A la tarda, a porta tancada, van aplegar unes 300 persones a la sala Joan XXIII del CIC, sota la presidència del doctor Jordi Rubió, l'abat Aureli M. Escarré i ell mateix.

Teatre. Va participar en la fundació de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (ADB), a petició de tres amics. El nom sortí d'ell després d'una llarga deliberació que, com sempre, acabà a la matinalda. En el seu primer record s'imposava una sala del cercle Artístic de Sant Lluç, que els acollia, un diumenge al matí, ell darrere una taula i fent una mena de càsting d'una cinquantena d'inscrits com a futurs actors. L'experiència, esgotadora i repetitiva, el va fer arribar a dues conclusions: que aquell jovent teatral no sabia llegir –alguns van intentar fer-ho en castellà– i que l'agrupació tindria el greu problema de la pronunciació del català, de dicció. Va instar que es demanés a Jordi Sarsanedas de posar-hi remei, i així es féu, temps a venir. La primera representació fou en una sala de l'august Palau Comillas, deixat a la seva disposició pel comte de Güell, a qui van adreçar una carta d'agraïment. Va patir força per les dissensions internes. Davant una proposta concreta i en camí

de ser acceptada, en comptes d'aixecar-se i anar-se'n, va muntar un dels seus escàndols arrauxats i Joan Oliver el va titllar de senglar.

Òmnium Cultural. Va arribar a Òmnium Cultural per la via Joan B. Cendrós. Li va oferir un horari, una secretària i un sou, par tal com el català era prioritari per a l'entitat. Cendrós era, considerava Triadú, un dels pocs empresaris catalans que s'interessava realment per l'art i la literatura, perquè hi entenia. Per això va fer reprendre les Edicions Proa a Barcelona.

Rosa Sensat. Les posicions que va adoptar eren, per a Pujol i Triadú, del tot inacceptables. En el cas de Triadú, allò que va menar al trencament fou que ell i Lluís López del Castillo, un bon professor i fins aleshores un bon amic de Triadú, van renyir. A Triadú li va agafar una d'aquelles rauxes, gairebé explosives, quan va proposar que se separessin els alumnes, de tres a cinc anys, en dos grups, els de parla castellana i els de parla catalana.

Carles Riba. Carles Riba, els últims anys, va sortir de la seva digna reserva i va obrir-se als congressos de poesia de Segòvia, Salamanca i Santiago, on va obtenir un gran èxit. Triadú opinava que tot plegat no havia servit de res. I a Riba, al final, si no el va perjudicar, el va distreure de la seva posició, sempre tan roquissa, tan dura, tan diamantina. Allà van prometre, per exemple, que es

podria publicar una revista en català... Tot va quedar exactament igual.

Crític literari. Si va ser crític literari tota la vida és perquè sempre va llegir força. Però no es considerava un intel·lectual pur. Ell pensava que escriure es feia per a alguna cosa i no es desentenia mai de l'humà en el moment d'acostar-se a l'obra i de descobrir-la. Entre els seus descobriments literaris més importants, hi ha dos grans noms, el de Mercè Rodoreda, que va recomanar a Joan Sales, i el de Pere Calders (fou el primer i més fidel avalador que va tenir l'escriptor exiliat a Mèxic, que aquí era un perfecte desconegut). I, pel que fa als poetes, va reconèixer que al seu moment no havia sabut valorar l'obra de Màrius Torres. Li va costar d'apreciar aquesta poesia ampla, baudelairiana, una mica òbvia segons com es miri, la qual cosa li va comportar un disgust seriós amb Joan Sales.

Jaume Vallcorba i Rocosa. A la mort d'Eduard Artells, el filòleg, Jaume Vallcorba i Rocosa, enginyer i doctor en filologia catalana –mort, també, la setmana passada– va col·laborar amb Triadú en la valoració de les proves de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català. El seu paper, al costat de Triadú, va ser de primer ordre en la represa de l'ensenyament del català des del 1962, com a membre de la Delegació d'Ensenyament de Català d'Òmnium Cultural. Redactor dels cursos per a la formació de nous professors de català i creador i impulsor, amb Manuel Miquel i Planas, del *Bulletí Interior dels Seminaris d'Ensenyament de Català*, hi publicà in comptables estudis gramaticals i d'orientació sobre la recuperació del català genuí. Va ser vice-president de la Junta Permanent de Català de la Generalitat (1981-2001) i membre de la junta consultiva d'Òmnium Cultural (1979-2002).

CIC i Thau. Sempre va reconèixer que, tot i els moments de crisi que va haver de trampejar, l'ensenyament va aportar molt a la seva vida. Potser perquè va donar allò que es veu "des de baix". "Sóc un home que ve de baix. Sóc el que es pot dir, en el sentit etimològic, vulgar".

Lluís Bonada